

Психолого-природничий факультет
Кафедра загальної психології, психодіагностики та психотерапії

ГОРДІЄНКО ВІТАЛІЙ СЕРГІЙОВИЧ

**ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ**

Освітня програма *«Психологія»*
Спеціальність *053 Психологія*
Галузь знань *05 Соціальні та поведінкові науки*

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:
доктор психологічних наук,
Ставицька О.Г.

Рівне, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЯК ЧИННИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1. Поняття ціннісних орієнтацій та їхня класифікація.....	7
1.2. Фактори, що впливають на психологічну готовність військовослужбовців до професійної діяльності	10
1.3. Зв'язок між ціннісними орієнтаціями та чинниками психологічної готовності до професійної діяльності військовослужбовців	13
Висновки до першого розділу.....	15
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЯК ЧИННИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	16
2.1. Планування програми емпіричного дослідження : методи та методологія дослідження ціннісних орієнтацій військовослужбовців	16
2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження	25
Висновки до другого розділу.....	37
РОЗДІЛ 3 КОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	39
3.1. Розробка та організація проведення програми корекції психологічної готовності	39
3.2. Порівняльний аналіз результатів дослідження та встановлення взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями та психологічною готовністю	45
Висновки до третього розділу	49
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. Система ціннісних орієнтацій відображає індивідуальне бачення людиною соціальної реальності та визначає внутрішні мотиви її діяльності. Як комплексне соціально-психологічне утворення, вона формує спрямованість особистості, структурує її життєві смисли та впливає на вибір моделей поведінки. Саме ціннісні орієнтації задають вектор людської активності, визначають ставлення до світу, інших людей та самої себе, надаючи смислового підґрунтя діям і вчинкам.

Актуальність дослідження ціннісних орієнтацій у контексті психологічної готовності військовослужбовців зумовлена низкою чинників. Сучасні умови військової служби висувають підвищені вимоги не лише до професійних умінь і фізичної витривалості, а й до внутрішньої психологічної стійкості, здатності діяти у невизначених, стресових і ризикованих ситуаціях. Система цінностей військовослужбовця значною мірою визначає характер прийняття рішень, рівень відповідальності, готовність до самоконтролю й дисциплінованості, що безпосередньо впливає на ефективність виконання службових завдань.

Вивчення ціннісних орієнтацій дає можливість більш глибоко зрозуміти механізми формування психологічної готовності до професійної діяльності, а також слугує підґрунтям для вдосконалення освітніх, виховних і психологічних програм у Збройних Силах та Національній гвардії України. У сучасних геополітичних умовах, що характеризуються динамічними змінами та зростанням психологічного навантаження на військовослужбовців, аналіз ціннісно-смислової сфери набуває особливої значущості для підвищення їх адаптивності, стресостійкості та боєготовності.

Проблематика «цінностей» та «ціннісних орієнтацій» активно розробляється науковцями з початку XX століття. Спершу соціологи розглядали їх як елемент соціальної установки, що визначає поведінку індивіда, проте згодом дослідження поширилися на філософію, психологію, педагогіку, соціальну психологію та інші галузі. Значний внесок у вивчення ціннісних орієнтацій зробили В. Андрущенко, Л. Божович, Л. Виготський, М. Головатий, Г. Дубчак,

В. Козаков, О. Леонтьєв, М. Пірен, С. Рубінштейн, М. Савчин, В. Тугарінов, П. Таланчук, В. Хмелько, Я. Щепанський, В. Ядов та інші.

Питання ролі цінностей у формуванні психологічної готовності військовослужбовців розкрито у працях Є. Барбіної, В. Вербець, В. Гриньової, В. Леонтьєва, С. Рубінштейна, І. Зязюна, Л. Хомич, Є. Шиянова та інших, що підтверджує наукову й практичну значущість обраної тематики.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у вивченні та аналізі впливу ціннісних орієнтацій на психологічну готовність військовослужбовців до їх професійної діяльності, а також на визначення зв'язку між ціннісними переконаннями військових та їхньою готовністю виконувати завдання та функції в армії.

Для досягнення поставленої мети, необхідно виконати наступні **завдання**:

здійснити аналіз ціннісних орієнтацій військовослужбовців, визначивши основні цінності, які їх мотивують, а які впливають негативно;

дослідити психологічну готовність військовослужбовців до професійної діяльності, оцінивши їхню емоційну стабільність, стресостійкість та інші показники;

встановити вплив ціннісних орієнтацій на психологічну готовність військовослужбовців до професійної діяльності та виявити можливі напрямки корекції і розвитку ціннісних орієнтацій та відповідальності військовослужбовців.

Об'єктом дослідження є ціннісно-сміслова сфера особистості.

Предметом дослідження є ціннісні орієнтації військовослужбовців як чинники психологічної готовності до виконання професійних обов'язків у військовій сфері.

Гіпотеза дослідження: ціннісні орієнтації військовослужбовців мають суттєвий вплив на їхню психологічну готовність до виконання професійних завдань у військовій сфері. Дослідження спрямоване на виявлення і підтвердження цієї гіпотези або її спростування через аналіз даних та встановлення статистичних взаємозв'язків між цими двома факторами.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети, було

використано наступні **методи дослідження**: теоретичний аналіз психологічної літератури з досліджуваної проблеми; метод збору та інтерпретації теоретичного та експериментального матеріалу.

Для вирішення поставлених емпіричних завдань використовувалися такі **діагностичні методики**:

- 1) «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча;
- 2) кольоровий тест Люшера;
- 3) оцінка адаптаційних здібностей особистості (багаторівневий особовий опитувальник «Адаптивність - 200»);
- 4) визначення психологічної готовності до ризику військовослужбовців (О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько, Н.В. Юр'єва).

Обробка результатів дослідження відбувалась за допомогою математико-статистичного методу, такого як коефіцієнт Пірсона, який використовується для визначення взаємозв'язку, в нашому випадку між ціннісними орієнтаціями та психологічною готовністю військовослужбовців.

Узагальнення результатів здійснено з використанням інтерпретаційних методів (класифікація й узагальнення емпіричних даних).

Емпіричною базою дослідження виступала вибірка, до якої увійшли 135 військовослужбовців військової частини 3045 Національної гвардії України.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: інструменти для визначення ціннісних орієнтацій особистості, допомагає вивчати і класифікувати їхні основні цінності та переконання – методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіча); психологічний тест, який використовується для визначення особистісних характеристик і може допомогти в розумінні психологічних аспектів особистості (М.Люшер); вивчення рівня адаптаційних навичок та здібностей особистості (багаторівневий особовий опитувальник «Адаптивність-200») та оцінка психологічної готовності військовослужбовців до ризикової військової діяльності та виявлення їхніх особистісних характеристик у цьому контексті (О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько, Н.В. Юр'єва).

Теоретична значущість та наукова новизна дослідження полягає в

обґрунтуванні теоретичних засад вивчення впливу ціннісних орієнтацій на психологічну готовність військовослужбовців до їх професійної діяльності, також в тому, що в роботі *вперше*:

- визначено взаємозв'язок між ціннісними орієнтаціями та психологічною готовністю військовослужбовців;
- виміряно вплив особистісних характеристик на готовність військовослужбовців до професійної діяльності та прийняття ризикових рішень;

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розкриті положення щодо впливу ціннісних орієнтацій на психологічну готовність військовослужбовців до їх професійної діяльності.

Апробація результатів дослідження Публікація у вигляді тез у випуску альманаху студентського наукового товариства «Актуальні питання психологічної науки» (видання електронне).

Структура та обсяг роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (67 найменувань) та додатків (10). Загальний зміст роботи викладений на 146 сторінках друкованого тексту, обсяг основного змісту роботи складає 61 сторінка.

ВИСНОВКИ

У даній магістерській роботі здійснено комплексне теоретичне та емпіричне дослідження ролі ціннісних орієнтацій у формуванні психологічної готовності військовослужбовців до професійної діяльності. Визначено, що ціннісно-смилова сфера є системоутворюючим компонентом особистості військовослужбовця й виконує регулятивну функцію у поведінці, мотивації, прийнятті рішень та подоланні стресових впливів військово-професійного середовища. Ціннісні орієнтації виступають одночасно базовим життєвим ядром особистості й важливим предиктором здатності адаптуватися до інтенсивних службових умов, що підтверджується результатами проведеного дослідження.

Теоретичний аналіз засвідчив, що психологічна готовність військовослужбовця формується під впливом комплексу чинників - мотиваційних, емоційно-вольових, когнітивних, соціальних та особистісних. Одним із ключових детермінуючих факторів є система ціннісних орієнтацій, яка задає вектор поведінки, визначає рівень відповідальності, професійної ідентичності та здатності до вольового зусилля, що особливо актуально в умовах службово-бойової діяльності. Разом із тим, психологічна готовність залежить також від тренованості механізмів саморегуляції, рівня адаптивності, соціальної підтримки та якості взаємодії у військовому колективі.

На основі використання низки психодіагностичних методик було всебічно досліджено індивідуально-психологічні характеристики військовослужбовців. Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча дозволила встановити значну варіативність у ранжуванні термінальних та інструментальних цінностей, що свідчить про різні мотиваційні акценти та життєві стратегії в особового складу. Частина військовослужбовців надає перевагу цінностям досягнення, відповідальності й професійної відданості, що супроводжується вищим рівнем психологічної готовності. Інші продемонстрували домінування орієнтацій на комфорт, емоційно-гедоністичні потреби або уникнення труднощів, що корелює з нижчими показниками готовності та стійкості до стресу.

Результати тесту Люшера дали можливість оцінити психофізіологічний

стан військовослужбовців та їх емоційну реактивність. Високі середні вибори зеленого та синього кольорів засвідчують потребу в стабільності, самовладанні та гармонізації внутрішніх станів. Середні значення червоного та жовтого кольорів відображають помірну активність, прагнення до досягнень і позитивних емоцій. Низький вибір чорного, сірого та фіолетового свідчить про відносно низький рівень внутрішньої напруги, однак окрема група досліджуваних продемонструвала стійку тенденцію до вибору чорного кольору, що пов'язано з нижчою стресостійкістю, потребою в ізоляції або проявами емоційного виснаження.

Дані опитувальника «Адаптивність-200» показали середній рівень нервово-психічної стійкості, комунікативного потенціалу й військово-професійної спрямованості при високому рівні моральної нормативності та низьких показниках суїцидального ризику. Це свідчить про загальну адекватність адаптаційних механізмів, але також виявляє наявність групи ризику, для якої характерні труднощі саморегуляції, невпевненість, зниження поведінкового контролю та схильність до емоційного виснаження під впливом стресу.

Методика оцінювання готовності до ризику показала, що більшість військовослужбовців демонструють високий або середній рівень вольової регуляції, професійної ідентичності, самовладання та військової товариськості. Це є позитивним показником загальної функціональної готовності. Проте окремі респонденти мають труднощі з прийняттям відповідальності, стабільністю поведінки в ризикованих ситуаціях та перенесенням емоційного напруження, що знижує їхню ефективність у стресових умовах.

Кореляційний аналіз продемонстрував наявність статистично значущого позитивного зв'язку між системою ціннісних орієнтацій і психологічною готовністю військовослужбовців. Перевага цінностей професійного обов'язку, відповідальності, патріотизму, мужності та самореалізації є предиктором вищого рівня стресостійкості, адаптивності та вольової регуляції. Натомість домінування гедоністичних або «уникаючих» орієнтацій пов'язується з нижчою психологічною готовністю, емоційною нестійкістю та високою вразливістю до стресу.

Особливу цінність становлять результати корекційної програми, розробленої для 15 військовослужбовців із найнижчими показниками психологічної готовності та найменш зрілою системою цінностей. Після проведення комплексу тренінгів, спрямованих на розвиток саморегуляції, стресостійкості та актуалізацію професійно значущих цінностей, спостерігалася позитивна динаміка: кількість учасників із середнім рівнем стійкості до бойового стресу зросла з 1 до 7 осіб, а кількість із низьким рівнем зменшилася удвічі. Крім цього, зафіксовано зміни у рангах ключових цінностей - підвищилися показники відповідальності, незалежності, сміливості у відстоюванні позиції та професійної спрямованості, що відображає зміщення акцентів із ситуативно-емоційних потреб до стратегічно важливих для військової служби мотиваційних установок.

Таким чином, результати дослідження підтверджують висунуту гіпотезу про те, що ціннісні орієнтації виступають важливим чинником психологічної готовності військовослужбовців до виконання професійних обов'язків. Вони визначають характер реагування на ризик, рівень саморегуляції, стійкість до стресу, професійну ідентичність та ефективність у службово-бойовій діяльності. Водночас психологічна готовність не обмежується лише ціннісними аспектами — на неї впливають також адаптивні здібності, досвід, навички, якість командної взаємодії й рівень емоційної підтримки.

Отримані результати обґрунтовують необхідність систематичного розвитку ціннісно-мотиваційної сфери військовослужбовців у межах професійної підготовки. Особливе значення має впровадження психологічних програм, спрямованих на формування відповідальності, професійної спрямованості, стійкості до стресу та здатності до вольового зусилля. Саме такий підхід сприятиме підвищенню якості військової служби, зміцненню дисципліни, покращенню морально-психологічного стану особового складу Національної гвардії України, а також забезпеченню ефективності виконання завдань оборони держави.